

Ze života na univerzitě

O třetí roli Masarykovy univerzity

PETR ADAMEC

Úvodem

Od středověku byla posláním univerzit výchova profesních odborníků a vědecký výzkum. Zhruba v polovině 20. století k těmto úkolům přibyl úkol třetí, a to služba veřejnosti. Působení univerzit již nebylo zaměřeno pouze na mladé lidi ve věku kolem dvaceti let, ale pojímalo mnohem více věkových kategorií. Jednou z možností se staly i různé formy seniorského vzdělávání, které si výtýčily dva hlavní cíle, a to zlepšení kvality života seniorů a jejich vzdělání. Důvody, proč se západoevropské země v sedmdesátých letech 20. století začaly zabývat problematikou seniorů, byly různé. Mj. bylo cílem získat nové teoretické poznatky o procesu stárnutí, což vedlo k objevu, že v preventivní gerontologii hraje faktor vzdělávání pozitivní úlohu při zachování a prohlubování vědomostí u seniorů, zlepšuje jejich pocit sebevědomí a reakci na okolí. Také bylo zjištěno, že vzdělávání seniorů vede k podpoře demokratizace společnosti a vysokého školství. Seniorské vzdělávání se v průběhu let specializovalo i z hlediska didaktického. Na univerzitách začal být vyučován obor gerontagogika (nebo geragogika), zaměřující se na vzdělávání osob vyššího věku. V současné době většina lidí končí svůj aktivní pracovní věk a odchází do starobního důchodu v mnohem lepším fyzickém i psychickém stavu, než tomu bylo dříve. Je to výsledek zdravějšího životního stylu, lepší lékařské péče a celé řady dalších vlivů. Je proto pochopitelné, že tito lidé chtějí pokračovat v aktivní činnosti, zachovat své spojení se společenským životem a zabývat se zajímavými otázkami a tématy. Mnoho univerzit a vysokých škol na celém světě organizuje pro tuto skupinu občanů vzdělávací aktivity, jejichž cílem je umožnit jim kontakt s novými technologiemi, teoriemi, poznatky a zkušenostmi. Obvyklý název pro tuto oblast celoživotního vzdělávání je univerzita třetího věku (dále jen U3V). Počátky hnutí univerzit třetího věku se vztahují k začátku 70. let. Univerzity třetího věku zprostředkovávají seniorům nepřehledné množství vědomostí a poznatků ze všech možných vědních disciplín a oborů. Mimo jiné plní výraznou sociální funkci a motivují je k další aktivitě. Významný podíl na jejich vzniku měla v našich zemích, kromě jiných, zejména Česká gerontologická a geriatrická společnost při České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně a Československý červený kříž.

Na vysokých školách začaly vznikat Univerzity třetího věku v druhé polovině osmdesátých let. Obsah studia na U3V často koresponduje se zaměřením

mateřské vysoké školy, jejím odborným, intelektuálním a prostorově technickým potenciálem. Nabídka kurzů zahrnuje opravdu téměř všechny vědní obory od humanitních, přírodovědných až po technické. Obsahu kurzů U3V jsou samozřejmě přizpůsobeny i metody a formy vyučování seniorů, které odrážejí aktuální vývoj a poznatky ve vědách o vzdělávání dospělých a jsou adekvátní cílové skupině. V současné době studuje na univerzitách třetího věku sdružených v Asociaci univerzit třetího věku České republiky (AU3V ČR) přibližně 1,5 až 2 % seniorské populace České republiky. Jen pro zajímavost – podle statistik výše zmíněné Asociace, bylo v akademickém roce 2011/12 uskutečněno na univerzitách třetího věku celkem 1035 kurzů, které navštěvovalo 36 515 osob. AU3V ČR sdružuje v současnosti 22 veřejných vysokých škol.

Univerzita třetího věku na Masarykově univerzitě

Na Masarykově univerzitě vznikla U3V v roce 1990 rozhodnutím tehdejšího vedení univerzity jako jedna z forem celoživotního vzdělávání. Zájem seniorů o tuto formu vzdělávání neustále roste.

Zatímco v roce 2001 navštěvovalo U3V 500 posluchačů, v akademickém roce 2012/2013 jich bylo již téměř 1900. Univerzita třetího věku je centrálně koordinována rektorátem Masarykovy univerzity. Účastníkem programu U3V může být osoba, která dosáhla věku potřebného pro přiznání starobního důchodu a má úplné středoškolské vzdělání s maturitou. Výuka na Univerzitě třetího věku je realizována formou přednášek, případně cvičení, seminářů a exkurzí. Jednotlivé přednášky trvají 2 vyučovací hodiny a konají se jednou za čtrnáct dnů od října do května. Vzdělávání je bezplatné, každoročně se hradí pouze zápisné, jehož výši pro akademický rok stanovuje prorektor. Účastník programu U3V získá po jeho absolvování osvědčení, které je mu předáno na slavnostní promoci.

Současné jádro vzdělávací činnosti U3V na Masarykově univerzitě tvoří dlouhodobé (tří až čtyřleté) a krátkodobé (několikatýdenní) kurzy. Na obsahovém zajištění vzdělávacího programu se podílí všech devět fakult univerzity. V rámci dlouhodobých kurzů v současné době realizujeme Všeobecně vzdělávací kurz (4 roky), Dějiny umění (3 roky), Kulturní dědictví (3 roky, v Telči), Spirituální dimenze člověka (4 roky), Univerzita třetího věku v Moravském zemském muzeu (1 rok), Klub absolventů U3V (1 rok). Nad rámec těchto dlouhodobých kurzů U3V jsou pro jeho účastníky organizovány tematické krátkodobé kurzy zaměřené například na počítačové technologie, výuku cizích jazyků, pohybové relaxační aktivity, aktuální otázky a problémy z oblasti humanitních i přírodních věd. Během akademického roku proběhne několik desítek krátkodobých kurzů.

Pro posluchače U3V jsou organizovány také jednodenní exkurze vztahující se k obsahu přednášek či tematických kurzů. Jejich účastníci mohou navštívit např.

Ústav soudního lékařství, Anatomický ústav, Univerzitní kampus, Botanickou zahradu, pořádány jsou také prohlídky budov jednotlivých fakult MU. Navštívíme i výstavy či zajímavá kulturně-historická místa v České republice, a to vždy s odborným výkladem. Další významnou aktivitou U3V jsou tzv. mimořádné přednášky. Vystupují na nich emeritní rektori, současní i bývalí představitelé vysokých škol či jiných prestižních institucí a další významné osobnosti vědy a kultury. Vyslovují se zde k vysoce aktuálním společenským a odborným tématům. Pro posluchače Univerzity třetího věku jsou vydávány učební texty, které se vztahují buď k tematickým kurzům, nebo k mimořádným přednáškám.

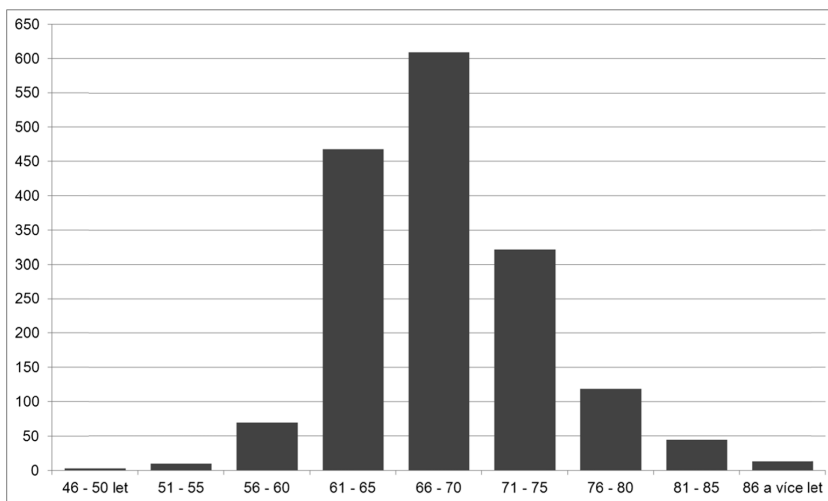
Účastníci Univerzity třetího věku mohou bezplatně využívat počítačovou studovnu na Pedagogické fakultě a počítačovou cvičebnu a studovnu na Fakultě sociálních studií. Mají zde k dispozici počítače s připojením na internet, televizi s DVD i dataprojektor. Mohou tu číst denní tisk, časopisy, případně si zapůjčit skripta, knihy, encyklopedie, slovníky a populárně naučné publikace. V obou případech je k dispozici asistent. V roce 2009 byla navázána intenzivní spolupráce Univerzity třetího věku Masarykovy univerzity v Brně se Seniorenskolleg Univerzity Lipsko. Za tu dobu se uskutečnilo již několik týdenních výměnných pobytů. Každý z nich byl doslova přeplněn vzdělávacími, kulturními i pohybovými aktivitami.

Struktura posluchačů

Analýzy složení skupin účastníků kurzů U3V na MU opakovaně potvrzují, že o ně projevují zájem více ženy než muži, a to zejména z těch povolání, která vyžadovala celoživotní vzdělávání se, např. učitelé základních a středních škol, lékaři, pracovníci ve veřejné správě atd. Více než osm z deseti účastníků kurzů Univerzity třetího věku MU (86,4 %) tvoří ženy a pouze necelá sedmina (13,6 %) jsou muži. Sedm z deseti (70,6 %) má středoškolské vzdělání, necelá jedna třetina (29,4 %) vysokoškolské. Před odchodem do starobního důchodu pracovalo nejvíce účastníků ve státních či příspěvkových organizacích, a to ve více než dvou pětinach případů (41,5 %). Necelá jedna čtvrtina (23,1 %) pracovala na vysoce kvalifikovaných pozicích (učitel, lékař, vědecký a výzkumný pracovník, právník apod.). Pouze šestina (18,6 %) vykonávala svou poslední profesi v komerční sféře. (Graf. 1)

Téměř dvě třetiny účastníků U3V jsou z Brna (65 %). Více než jedna třetina (35 %) však žije mimo Brno, z nich ve vzdálenosti do 20 kilometrů od Brna žije 36,7 %, ve vzdálenosti od 21 do 40 kilometrů od Brna žije 27,2 % a ve vzdálenosti více než 41 kilometrů od Brna žije 36 % účastníků kurzů U3V MU. Největší vzdálenost od Brna, kterou respondenti uvedli, byla 240 km.

Věková struktura posluchačů je znázorněna na výše uvedeném grafu. Průměrný věk je 68,3 let. Modus je 68 let, hodnota mediánu je 67 let. Nejmladšímu účastníkovi je 48 let (jde o výjimku – invalidní důchodce), nejstaršímu 96 roků.

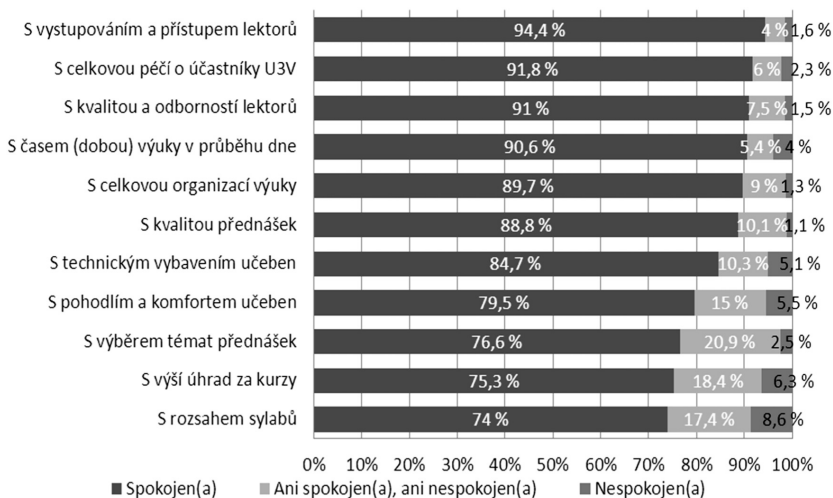

Graf 1: Věková struktura posluchačů U3V Masarykovy univerzity
(v a.r. 2012/2013)

Každoročně hodnotíme v úzké spolupráci s účastníky U3V téměř všechny vzdělávací aktivity a získáváme tak neocenitelnou zpětnou vazbu pro naši další práci. Předmětem našich šetření je zejména spokojenost s organizací vzdělávacích aktivit, s jejich obsahem a kvalitou, úroveň lektorů, ale i motivace ke vzdělávání apod. Důležitá sociodemografická data lze získat i z Informačního systému MU, protože v něm seniory, stejně jako studenty graduovaných studijních programů, evidujeme. Některé výsledky z našeho šetření provedeného na konci akademického roku 2012/2013 výše a níže uvádíme. Dotazník, kterým jsme šetření prováděli, vyplnilo 785 respondentů.

Spokojenost posluchačů

Míru spokojenosti respondentů s jednotlivými atributy, které souvisí se vzděláváním na U3V MU, jsme zjišťovali prostřednictvím 11 položek (indikátorů). Míra spokojenosti byla měřena na desetibodové stupnici (škále). Při analýze výsledků byly položky hodnotící škály kategorizovány. Byly sloučeny tři krajní hodnoty 1 až 3 do varianty „spokojen(a)“, hodnoty 4 až 7 byly sloučeny a vyjadřují variantu „ani spokojen(a), ani nespokojen(a)“, varianty 8 až 10 byly sloučeny do varianty „nespokojen(a)“. Je možné konstatovat, že u všech zjišťovacích položek vysoce převažuje míra spokojenosti respondentů s jednotlivými položkami nad nespokojeností. Více než osm z deseti dotázaných respondentů (84,7 %) je rozhodně spokojeno s celkovou úrovní vzdělávání na Univerzitě třetího věku Masarykovy univerzity, nespokojena byla jen velmi malá část respondentů (2 %).

Graf 2: Odpovědi na otázku: Nakolik jste spokojen(a) nebo nespokojen(a) s...

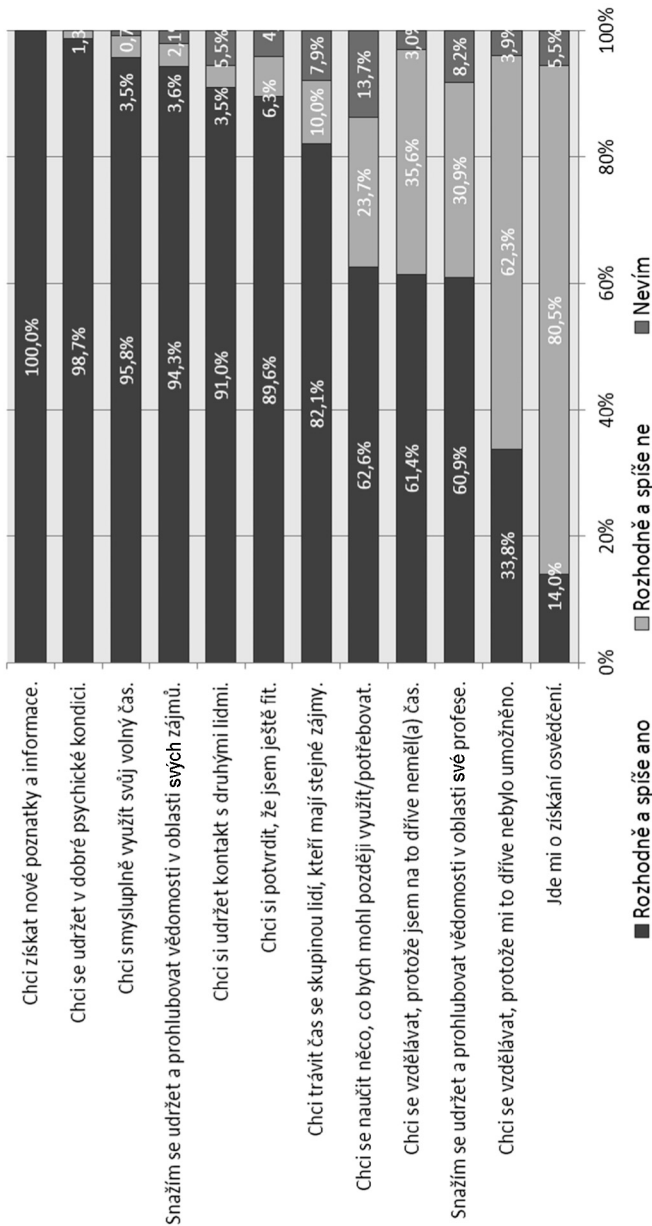
„Spokojeni“ jsou častěji respondenti z nejnižší věkové kohorty (do 63 let). Z podrobnější analýzy výsledků vyplývá, že ženy (85,3 %) jsou s celkovou úrovní vzdělávání na U3V MU častěji spokojené než muži (82,6 %). Účastníci kurzů U3V MU s vysokoškolským vzděláním (85,8 %) jsou „spokojeni“ častěji než účastníci se vzděláním středoškolským (82,6 %). Respondenti jsou nejvíce spokojeni s vystupováním a přístupem lektorů (94,4 %), dále pak s celkovou péčí o účastníky U3V (91,8 %). Menší podíl dotázaných je spokojen s rozsahem sylabů (74 %).

Motivace účastníků U3V

Zjišťování motivace ke vzdělávání v kurzech U3V má přinejmenším dva důvody: na úrovni obecně je výpověď o současné populaci seniorů, resp. její části; na úrovni organizačního zajištění kurzů mohou zjištěné poznatky přispět k dosažení souladu mezi reálnou nabídkou ze strany pořadajících institucí a očekávání účastníků kurzů. (Graf. 3)

V akademickém roce 2012/13 byly velmi kladně hodnoceny například tyto přednášky: Kardiologie, kardiologové, kardiaci; Úloha Španělska v době velkých zámořských objevů; Dante Alighieri jako básník, filozof a teolog; Význam hormonální regulace v průběhu lidského života; Geologické katastrofy (vulkanismus, zemětřesení) ve světě a v ČR; Využití památek pro výchovu a vzdělávání.

Porovnáním našich zjištění s údaji z literatury lze dospět k závěru, že kurzy U3V pro část populace seniorů představují jednu z možností, která významnou měrou napomáhá k udržení kvality života pro účastníky vzdělávání U3V seniorů přívětivým a důstojným způsobem.

Graf 3: Motivace seniorů ke vzdělávání na U3V